

מעדני כת

משיעוריו של הגאון רבי נפתלי הכהן קופשיץ שליט"א

פרשת מקץ - חנוכה תשפ"ג שנה רביעית גליון 169

בענין נר חנוכה מצוה להניחו בטפח הסמוך לפתח

יבואר דהיא דהדלת נפתחת על המזוזה מסתבר דלא בטלה צורת הפתח

והנה כהיום מצוי דלתות שהדלת נפתחת על המזוזה ואין אפשרות לעבור ליד המזוזה, וכח"ג מסתבר ודאי דהוא צורת הפתח דהרי יש כאן פתח עם דלת רק שהדלת נפתחת בצורת אחרת, אבל בודאי דהוא צורת הפתח כשרה ויש לקבוע את המזוזה במזוזה הפתח, אפי' שאי אפשר לעבור שם, ויש יותר מטפח עד המקום שעוברים שם.

יבואר דנחלקו הפוסקים לענין במקום שיש חנוכה בטפח הסמוך לפתח האם יכול להניח חנוכה על ידה

והנה לענין חנוכה בנידון הנ"ל היכא דאיכא צורת הפתח רחבה ובפנים קבועים חלונות שביניהם הפתח שנכנסים ויוצאים שם, והנה אי נימא דצורת הפתח הגדולה נחשבת לצורת הפתח כשרה להניח שם מזוזה פשיטא שאפשר גם להדליק בתוך חלל צורת הפתח, ובוה יש מקום להניח שם הרבה מנורות כדון, אבל אי נימא דצורת הפתח חשיב רק בין החלונות הפנימיים ובוה אין די מקום להניח שם הרבה מנורות הנצרכות לכל הישיבה, אלא שיכולים להניח המנורות מבחוץ בטפח הסמוך לפתח, ובוה קשה להניח את כל המנורות בטפח הסמוך לפתח.

והנה הטעם דאמרין דנר חנוכה מצוה להניחו בטפח הסמוך כתב רש"י שם 'מצוה להניחה בחצר או ברה"ר בטפח הסמוך לפתח שאם ירחיקו להלן מן הפתח אינו ניכר שבעה"ב הניחו שם' ע"כ. ולכא' לדבריו במקום שמוכן להוציא שהכל שייך לאותו הפתח מפני החנוכה הראשונה אפשר דיוצא גם כשאני סמוכה לפתח.

יבואר דאפי' כשמדליק בתוך ביתו לכתחילה צריך להדליק בטפח הסמוך לפתח כדי שיהי' מסובב במצוות

וברמ"א סי' תרע"א ס"ז כתב על דברי השו"ע שהביא דמצוה להניחו בטפח הסמוך, 'ומיהו בזה' שכולנו מדליקים בפנים ואין הכר לבני רה"ר כלל אין לחוש כ"כ אם אין מדליקים בטפח הסמוך לפתח, ומ"מ המנהג להדליק בטפח הסמוך לפתח כמו בימיהם ואין לשנות, אא"כ רבים בני הבית שיותר עדיף להדליק כ"א במקום מיוחד מלערב הנרות ביחד ואין הכר כמה נרות מדליקים' ע"כ.

ומבואר מדבריו דכשמדליקים בפנים הוא רק לכתחילה כיון דאינו מפני הרואים, ובמשנ"ב שם ס"ק ל"ז כתב דבמקום שמדליק בביתו הטעם דצריך להניחו בטפח סמוך לפתח הוא כדי שיהי' מסובב במצוות.

יבואר דבנידון יש מקום להכשיר להדליק בצוה"פ החיצונה לב' הטעמים הנ"ל

והנה לענין פתח הנ"ל שיש בו צורת הפתח חיצונית גדולה לכא' שפיר אפשר להדליק בתוך צורת הפתח הרחבה לכל הטעמים, דלחטעם דבעינן סמוך לפתח בכדי שיהי' ניכר שהוא מדליק מרשותו, א"כ בנידון דלכא' שפיר הוי רשותו כל שהוא בחלל הצורת הפתח החיצונית שהוא רשותו גמורה וניכר שפיר שבעה"ב הדליקו שם, וכן פתח של ישיבה ניכר שבני הישיבה הדליקו שם.

ולחטעם השני כדי שיהי' מסובב במצוות לכא' ג"כ הוא מסובב במצוות שהרי יש לו מזוזה מימין במקום הצורת הפתח הקטנה והרי הוא כנגד אותו פתח באלכסון וא"כ שפיר חשיב כנגד המזוזה.

ויש לעיין אם מה שברמ"א כתב להדליק סמוך לפתח כדי שיהי' מסובב במצוות בא לשלול רק באופן שמדליק במקום אחר, אבל כשמדליק בצידי של הפתח אך אינו בטפח הסמוך יש לומר דשפיר נחשב שהוא מסובב במצוות, אכן מלשון הרמ"א שכתב להדליק בטפח הסמוך לפתח נראה דבלא"ה הכי אינו חשוב מסובב במצוות.

אבל נראה דלענין מה שראוי להיות מסובב במצוות יש לסמוך על מה שצדד בחזו"א להכשיר לצורת הפתח החיצונית דחשיבא שפיר צורת הפתח.

ונשאלתי במקום שיש צורת הפתח רחבה וגדולה הבנויה לנוי, ובתוך הפתח יש חלונות שהם סותמים חלק מן הפתח מכל צד וביניהם יש פתח צר יותר, והחלונות שבצדדים קבועים, והפתח בפועל הוא הפתח שדרכו נכנסים ויוצאים, והוא הפתח הצר יותר, אבל מ"מ יש מבחוץ צורת הפתח גדולה. האם יש לצורת הפתח החיצונית ג"כ שם של פתח כיון דסו"ס נשארה צורת הפתח בחוץ, או דהחלונות הפנימיים שסותמים חלק מן הפתח ממעטים ומבטלים לאותו הפתח ואין כאן פתח אלא במקום שהנכנסין והיוצאים עוברים שם שהוא בפתח הצר יותר לפנים מן החלונות הקבועים.

יבואר דנידון זה הוא נפ"מ למזוזה לנר חנוכה ולעירובין

ונפ"מ בזה לתלת מילי, לענין מזוזה דצריך לקבוע אותה במזוזה הפתח, האם צורת הפתח הגדולה חשיב פתח לענין להניח שם את המזוזה, וכן נפ"מ לענין נר חנוכה דמצוה להניחו בטפח הסמוך לפתח כדאמרין בשבת דף כ"א ע"ב נר חנוכה מצוה להניחה על פתח ביתו מבחוץ, האם יכול להדליק בטפח הסמוך לצורת הפתח הגדולה שדרכה אי אפשר להכנסים והיוצאים לעבור שם.

ונפ"מ עוד לענין עירובין, דבעינן צורת הפתח לעשיית מחיצה, האם היכא שצורת הפתח החיצונית כשרה, וצורת הפתח הפנימית עשויה כפתחי שמאי שאינה חשובה כפתח להיחשב כמחיצה, אבל מ"מ היא קבועה לעולם וממעטת את כניסת הפתח החיצונית, האם כה"ג אפשר להשתמש בצורת הפתח החיצונית או לא.

יבואר דהגר"ק זצ"ל נסתפק בזה בספר מזוזות ביתך

והנה בס' מזוזות ביתך למרן הגר"ק זצ"ל בציון ההלכה (סי' רפ"ה סק"ב) נסתפק בציור זה, ובאר שם דאפשר שראוין אותו כפתח המתעקם והכל נחשב כפתח או דכיון דמ"מ אי אפשר לעבור דרכו אינו חשוב כפתח, ונשאר בצ"ע.

והנה בספר דעת נוטה תשובה רפ"ג כתב לקבוע בצורת הפתח החיצון שחשיב כפתח המתעקם, ובתשובה ש"ס נראה מדבריו שנוטה להניחו בפתח הצר שבו נכנסים ויוצאים, וכ"כ בספר מנשים באהל קובץ הלכות ממרן הגריש"א זצ"ל יו"ד קמ"ג שאמר להניחו בפתח שבו נכנסים ויוצאים.

ובספר דעת נוטה תשובה רפ"ג במקורות וביאורים לידידי הגאון ר' יואל מקלב שליט"א כתב שמרן הגר"ח אמר לו דיותר מסתבר לקבוע בפתח החיצון הרחב אע"פ שאין עוברין דרכו דחשיב כפתח אחד, אבל כתב שם דתליא כמה הוא צר יותר, שאם המחיצות סותמות הרבה מן הפתח קשה לומר דחשיב כפתח אחד, וכתב לחלק בין היכא שיש מרחק גדול בין הצורת הפתח החיצונית לבין הפתח בפעל דכה"ג החלונות שבצדדים מבטלים לצורת הפתח החיצונית, לבין היכא שאינו אלא סמוך לחיצון דאינו מבטל לפתח החיצון, אבל אין הדברים מוגדרים היטב באיזה אופן חשיב כפתח אחד ובאיזה אופן הרי זה כמותל וצ"ע.

יבואר דברי החזו"א בעירובין שנראה מדבריו דלא בטלה צורת הפתח הרחבה

אמנם בחזו"א לענין עירובין (עירובין סי' ע' ס"ק י"ט) כתב לענין צורת הפתח שנסתמו במקצת, וכתב שם כמה דינים בזה, וכתב שם וז"ל ואפשר שא"צ כלל אויר בכל רחב צורת הפתח אלא כל שנשאר ד' טפחים חלל וקנה העליון מונע על משקופים אף שלפני המשקופים סתום שפיר הוי צורת הפתח, ומבואר מדבריו דלענין עירובין ס"ל דצורת הפתח החיצונית לא בטלה הגם שהפתח סתום בחלקו כל שיכולים לעבור בו חשיב צורת הפתח, ואפשר שהחזו"א איירי באופן שאין המחיצות קבועים כ"כ כמו בנדון דידן שהצדדים קבועים בחלונות.

* והנה בענין להעמיד כמה חנוכיות בצד הפתח שהחנוכיות הסמוכות לפתח הם יהיו בתוך טפח הסמוך ושאר החנוכיות יעמדו בסמוך אליהם ואע"פ שאינם בטפח הסמוך מ"מ יש פוסקים הסוברים דכה"ג שפיר דמי מאחר שההוא יודע שהחנוכה שייכת לאותו הבית מפני שהחנוכיות הסמוכות

להנה בענין להעמיד כמה חנוכיות בצד הפתח שהחנוכיות הסמוכות לפתח הם יהיו בתוך טפח הסמוך ושאר החנוכיות יעמדו בסמוך אליהם ואע"פ שאינם בטפח הסמוך מ"מ יש פוסקים הסוברים דכה"ג שפיר דמי מאחר שההוא יודע שהחנוכה שייכת לאותו הבית מפני שהחנוכיות הסמוכות

ועוד נסתפקו הפוסקים האם אפשר להדליק על הסורגים או על המזגן הסמוך לחלון, והנה ברש"י בשבת דף כ"א ע"ב כתב על מי שדר בעליה שהדין הוא שמניחה בחלון הסמוכה לרה"ר וז"ל 'מוניחה מבפנים' כנגד חלון הסמוך לרה"ר, ומשמע שצריך להניחה מבפנים, ונראה דשפיר מהני בזה טפח הסמוך, אע"פ שרש"י כתב מבפנים מ"מ כל שהוא בטפח הסמוך לו הרי זה כהדליק בפנים.

אכן ברשב"א בשבת שם כתב בשיטת רש"י החולק על תוס' דצריך להדליק בפתח ביתו הפונה לחצר ולא בפתח החצר כשיטת תוס', וביאר הרשב"א בטעמו של רש"י דס"ל דצריך להדליק ברשותו ובפתח החצר אינו רשותו, וכתב דלכך כתב רש"י דמניחה בחלון מבפנים שצריך שיהיה ברשותו.

ולפ"ז יש מקום לומר דגם על המזגן ועל הסורגים הרי הוא רשותו שהרי הוא משמש לו, והוי כמו זיון היוצאים מרה"י ודינם כחורי רשות היחיד שדינם כרה"י ושפיר יכולים להדליק שם.

ומ"מ לענין מעשה להדליק בסורגים הבולטים דעת מרן הגר"נ קרליץ זצ"ל שיכול להדליק שם, ומרן הגר"ש אלישיב זצ"ל ס"ל שאין להדליק שם.

בעניין סתם השתחואה בפישוט ידים ורגלים

יבואר דברש"י כתי' בהוריות הביא ראייה מפרשת מקץ מהשתחואה של השבטים

ובאמת בהוריות שם יש רש"י כתב יד, ושם הגירסא וישתחוו לו אפים ארצה, והוא האמור בפרשת מקץ (מ"ו ו'), שכשירדו השבטים למצרים לשבור בר, השתחוו ליוסף אפים ארצה, [ועיי' בפירושו הרא"ש שם דנראה מדבריו שכן היה גירסת רש"י לפניו].

ונראה דמהתם שפיר איכא ראייה דסתם השתחואה היא בפישוט ידים ורגלים, והנה בהך השתחואה שהשתחוו ליוסף בזה נתקיים פתרון החלום הראשון שחלם יוסף, שהנה אנהנו מאלמים אלמים בתוך השדה וגו' והנה תסבינה אלמותיכם ותשתחוין לאלמותי, דעכשיו השתחוו לו עדיין בלי יעקב אביהם ובלי בנימין, יבאחלו השני חלם שגם השמש שהוא מרמו אל יעקב והירח ואחד עשר כוכבים שכולם גם את בנימין משתחווים לו, וזה נתקיים רק כשירד יעקב אבינו למצרים.

והנה גם בזה יש להקשות על דרך קושיית המנחת חינוך הג"ל, דאמאי השתחוו לו אפים ארצה, הא כשחלם יוסף לא חלם רק שמשתחווים לאלמותי, ולא חלם שמשתחווים לאלמותי ארצה, וא"כ אמאי כשנתקיים החלום שירדו אל יוסף והשתחוו לו הוסיפו להשתחוות אפים ארצה, הרי על זה לא חלם כלל, אלא ע"כ דסתם השתחואה הוי בפישוט ידים ורגלים, וכיון שחלם יוסף שהם משתחווים לאלמותי, ע"כ דהכוונה בזה שמשתחווים לו גם ארצה, דסתם השתחואה היא בפישוט ידים ורגלים, ושפיר איכא ראייה מהך קרא דסתם השתחואה הוי בפישוט ידים ורגלים?

והעירני בני יקירי הרב הגאון ר' בן ציון שליט"א דכן מדוקדק ברש"י עה"ת בפרשת מקץ עה"פ הג"ל וישתחוו לו אפים ארצה וז"ל וישתחוו לו אפים נשתטחו לו על פניהם, וכן כל השתחואה פשוט ידים ורגלים הוא עכ"ל. והנה בשאר מקומות שכתוב בתורה ארצה לא הזכיר רש"י שכל השתחואה היא בפשוט ידים ורגלים, וצ"ב אמאי דוקא הכא כתב רש"י כן, אך לפי משנת מפירושו רש"י בהוריות מכתב יד דברי רש"י מדוייקים היטב, דהרי מהך פסוק ס"ל לרש"י דיש ראייה דסתם השתחואה הוי בפישוט ידים ורגלים וכמשנתו, ולהכי דקדק רש"י דוקא הכא לכתוב דכל השתחואה פשוט ידים ורגלים הוא.

ולפ"ז יש ליישב אמאי שינה רש"י ולא הביא את הפסוק שהביא הגמ' בברכות דף ל"ד מפרשת וישב הבוא נבוא וגו' להשתחוות לך ארצה, דאע"פ שזה מוקדם בתורה אבל כיון שהוא אמור על החלום השני של יוסף הביא את הפסוק בפרשת מקץ שהוא פתרון החלום הראשון.

בעניין אם מי שהדליק נר חנוכה בשיעור חצי שעה ורוצה להדליק שנית משום שחושש שמא עדיין לא בלתה רגל מן השוק

האם יכול בזה לקיים מצוות

שתכלה רגל מן השוק. מואי לאו, דאי בכתה הדר מדליק לה לא, דאי לא אדליק מדליק ואי נמי לשיעורה, ובפשטו נחלקו ב' תירוצי הש"ס אם בעינן שיעור להדלקת נר חנוכה, או דזמן ההדלקה אינו אלא בזמן שמשמשקע החמה עד שתכלה רגל מן השוק אבל אין צריכים שיעור להדלקה.

¹ ואע"פ שבהשתחואה הראשונה לא השתחוו כל אחי יוסף שהרי בנימין לא היה עמהם מ"מ מבואר שזה גם היה מקום החלום שכן כתב רש"י שם עה"פ ויזכור יוסף את החלומות אשר חלם להם וידע שנתקיימו שהרי השתחוו לו, אלא שהיה צריך להתקיים החלום במלואו והוצרכו להביא את בנימין להשתחוות לו ארצה, ויש לעיין אמאי הוצרכו להשתחוות ב' פעמים מה שלא נרמו בחלום הראשון.

אלא דאכתי יש להסתפק אם מהני מה שהוא ברשותו אפי' שאינו חשוב כטפח הסמוך לפתח, דהנה דנו הפוסקים במרפסת רחבה שיש מעקה בסופה (מוזאיקה) ואם ידליק בפתח הבית הסמוך למרפסת לא יראוהו מרה"ר, האם יוכל להדליק על אותו המעקה של המרפסת, ומרן הגר"נ קרליץ זצ"ל הכשיר להדליק שם, וכן ידוע שאמור מרן בעל הקהלות יעקב זצ"ל, אך מרן הגר"ש אלישיב זצ"ל (הובא בס' פניני חנוכה) אמר שלא להדליק שם, וטעמו דלהדליק שם הוא כמדליק באמצע החצר ואין מקום הדלקה שם, דלא מצינו מקום הדלקה אלא בפתח ביתו או בחלון הבית או בפתח החצר, אבל לא מצינו מקום הדלקה באמצע החצר, ובהערות שם כתב דכיון שאמצע החצר אינו נראה תמיד לרה"ר שיש לפעמים מחיצה המפסיקה לכך לא חשיב מקום הדלקה זצ"ע. **ומעתה** ילה"ק דלדעת הגר"ש אלישיב זצ"ל אם ידליק בצורת הפתח החיצונה הרי זה דמי למדליק על מעקה המרפסת שאינו מקום הדלקה לשיטתו, דהרי זה כמדליק באמצע החצר.

אבל באמת נראה דכאן שפיר מהני גם לדעתו של מרן הגר"ש אלישיב זצ"ל, שהרי כאן הוא מקום הפתח, ואפי' אם אינו צורת הפתח מפני הפתח הפנימי מ"מ אינו כמדליק באמצע החצר, דסו"ס נראה כפתח החצר גם אם בדיון אינו חושב פתח לעניין מוזהא אבל חשיב שפיר כמדליק בצד פתח החצר, ואכתי צ"ע.

בגמ' בברכות דף לד ב' תנו רבנן וכו' השתחואה זו פשוט ידים ורגלים, שנאמר הבוא נבוא אני ואמך ואחיך להשתחוות לך ארצה, ופירש רש"י ארצה לשון משתטח משמע.

וברש"י בהוריות דף ד' ע"א בסוה"ע כתב השתחואה בפשוט ידים ורגלים כדכתיב וישתחוו אפים ארצה. והוא האמור בפרשת וירא (י"ט א') אצל לוט שכשראה את המלאכים השתחוה להם, וצ"ב אמאי לא הביא רש"י את הפסוק שהביא הגמ' בברכות הנ"ל מהבוא נבוא וגו' להשתחוות לך ארצה, ועוד צ"ב אמאי הגמ' לא הביא את הפסוק של רש"י שהוא קודם בתורה בפרשת וירא והביא את המאוחר בפרשת וישב, ועמד בזה בגלוי הש"ס שם, וכתב ע"ד רש"י עיין מגילה דף כ"ב וצ"ע"ק עכ"ד. וכונתו להקשות דבמגילה [וכן הוא בגמ' בברכות הנ"ל] מייתי הגמ' קרא אחרונה דסתם השתחואה הוי בפישוט ידים ורגלים מקרא דהבוא נבוא וגו' ואמאי שינה רש"י והביא קרא אחרונה, וכן במנחת חינוך במצוה כ"ח אות ב' עמד בזה.

ובאמת מלבד הך פסוק שהביא רש"י מפרשת וירא היה אפשר להביא גם את הפסוק בריש פרשת וירא דכתיב באברהם וישתחו ארצה למלאכים שבאו אליו, וכן בפרשת חיי שרה (כ"ד נ"ב) אצל אליעזר עבד אברהם דכתיב וישתחו ארצה לה', וכן את הפסוק בפרשת וישלח (ל"ג ג') והוא עבר לפניו וישתחו ארצה שבע פעמים, שהוא קודם לפרשת וישב, ולמה לא הביא ראייה אלא מפרשת וישב.

יבואר ביאור המנחת חינוך היכא מוכח דסתם השתחואה היא בפישוט ידים ורגלים

ובמנחת חינוך שם כתב תירוצ נפלא, דבאמת מהפסוק בפרשת וירא ליכא ראייה שסתם השתחואה היא בפישוט ידים ורגלים, דאפשר דמעשה שהיה כך היה שלוט השתחואה בפישוט ידים ורגלים, אבל מהא דגער יעקב אבינו על יוסף ואמר לו הבוא נבוא אני ואמך ואחיך להשתחוות לך ארצה יש ראייה דסתם השתחואה היא בפישוט ידים ורגלים, דהא יוסף כשסיפר את החלום על השמש והירח לא אמר כי אם שהשמש והירח עשר כוכבים משתחווים לי, ואמאי הוסיף יעקב שאמר שישתחוו לו ארצה, אלא ע"כ דסתם השתחואה היא בפישוט ידים ורגלים, וכיון שאמר יוסף משתחווים לי ע"כ דכוונתו היא השתחואה גמורה בפישוט ידים ורגלים, ולהכי גער בו יעקב הבוא נבוא וגו' להשתחוות לך ארצה.

ובזה יתיישב למה לא הביאו כל הנך פסוקים שהוזכרו למעלה שהם קודם לפרשת וישב, דמהתם ליכא ראייה דסתם השתחואה היא בפישוט ידים ורגלים, דאפשר דמעשה שהיה כך היה שהשתחוו ארצה, אבל מהפסוק בפרשת וישב יש ראייה דסתם השתחואה היא בפישוט ידים ורגלים.

נשאלתי במי שהדליק נרו עד השעה עשר בלילה ורוצה להדליק שנית אחר עשר בלילה נר אחר אם יש בזה מצוה.

הנה בגמ' שבת דף כא ע"ב וכבתה אין וקוק לה ורמינהו מצותה משתשקע החמה עד

² הנה במושב וקנים לבעלי התוס' העיר דבחלום הראשון חלם שהשתחוו לאלותיו של יוסף ואילו בחלום של הכוכבים חלם שהוכיכום משתחווים ליוסף עצמו עיי' שם. ויש ליישב דבחלום הראשון חלם יוסף שהאחים ישתחוו לו בלי שידעו שהוא יוסף, והוא שחלם שהשתחוו לאלותיו היינו שאינם יודעים שזה יוסף, וכך היה שבתחילה שהשתחוו ליוסף לא ידעו עדיין שהוא יוסף, אבל בחלום השני חלם שיהיו יעקב ובניו משתחווים לי, היינו שידעו שהוא יוסף, וזה היה לאחר שנתודע לאחיו באומרו אני יוסף, וכ"כ בבית הלוי על התורה.

ולכן כתבו התוס' שבת דף כ"א ע"ב דמספק מדליק אחר שתכלה רגל מן השוק, וכן מספק מדליק גם אם אין לו שמן כשיעור דשמוא סגי גם בהדלקה בפחות מכשיעור, וכ"כ הפמ"ג הובא בבה"ל סימן תרע"ב בד"ה "כזה השיעור" דמספק חיישין לב' תירוצי הש"ס, אבל אחר שתכלה רגל מן השוק אם אין לו שמן להדליק כשיעור לא ידליק דבזה ליכא מצוה כלל ממנ"פ, אלא דבזמן שמדליקין בפנים יש לעיין שמוא אם מדליקין בפנים יכולין להדליק אחר הזמן כמ"כ התוס'.

והנה בגדול דידן שהדליק נר בשיעור עד שתכלה, אלא שחושש שמוא צריך להדליק עד זמן מאוחר יותר אם מהני מה שידליק נר אחר, לכאורה לא עביד מידי דאי נימא דבעינן שידליק נר בשיעור שידליק עד שתכלה רגל מן השוק, הרי לא הדליק בשיעור זה, שהרי אי חייש שהזמן שתכלה רגל מן השוק הוא בכל מקום כפי מנהגו ואם זמן שתכלה מאוחר יותר צריך להדליק עד אותו זמן שתכלה במקומו ובשעתו וא"כ הרי לא הדליק נרו בשעת הדלקה בשיעור זה, ואי נימא כהאי תירוצא דלא בעינן שידליק כשיעור זה אלא שיכולים להדליק כל זמן זה א"כ הרי כבר קיים מצוות ההדלקה בשיעור מועט ומה יתן שידליק שנית.

יבואר שאם מדליק אחר זמן ההדלקה לא צריך בשמן כשיעור אלא עד שתכלה רגל מאוחר זמן שהדליק

אמנם יש לעיין מה הדין מי שלא הדליק כלל ועדיין לא כלתה רגל מן השוק הרי יכול להדליק עדיין שעדיין זמנה הוא, ויש לעיין מה השיעור שצריך ליתן בנר זה, ולכאורה אין צורך ליתן ששמן בנר זה אלא עד שתכלה רגל מן השוק והוא בשיעור מועט יותר, כגון המדליק אחר רבע שעה מזמן ההדלקה אי"צ ליתן שמן בנר אלא כרבע שעה וכ"כ במ"ב סימן תרע"ב ס"ק ה' בשם המג"א וא"כ הכי נמי יכול להדליק עתה כשיעור הנשאר עד שתכלה רגל מן השוק ויקיים בזה מצוות הדלקה אם לא קיים עדיין מצוותו. **ויעויין** בביתאור הלכה שם שכתב דמי שאין לו שמן כשיעור ידליק בלא ברכה ולכאורה אמאי לא יתנית עד שיעבור רבע שעה וידליק בברכה שהרי בזמן שהתכלה הוא קצר יותר אי"צ ליתן שמן כשיעור חצי שעה והוא פלא. **ואפשר** דאיירי בזמן שמדליקין בפנים שבכל גוונא צריך ליתן שמן כשיעור וצ"ע.

יבואר דהמהרש"ל כתב דגם בכנתה המהדרין מדליקין שנית

והנה גם אי נימא שכשנאין לו שמן כשיעור אינו צריך להדליק גם כשהוא מדליק בזמן

בעניין טעה בדבר מצוה במצוה דרבנן ובמצוה של בין אדם לחבירו

יבואר אם במצוה דרבנן יש פטור של טעה בדבר מצוה

ובאמת דנו בזה האחרונים אם גם במצוה דרבנן יש פטור של טעה בדבר מצוה עיי' באחיזר ח"ג סי' פ"ג. ולכא' מהגמ' בסוכה ה"ל מוכח דבמצוה דרבנן אין פטור של טעה בדבר מצוה, דאחא דתנן שם דאם שכח והוציא לולב לרה"ר ביום טוב ראשון שחל להיות בשבת דפטור, קאמר בגמ' אמר אביי לא שנו אלא שלא יצא בו, אבל יצא בו חייב. ופריך הא מדאגבהיה נפק ביה, ומשני אמר אביי כשהפכו. ומאי קשיא ליה מדאגבהיה נפק ביה הא אכתי צריך לטילו בשביל הנענועים, וא"כ אכתי הוי טעה בדבר מצוה. ולכא' מוכח מזה דבמצוה דרבנן אין פטור של טעה בדבר מצוה, ויעויין בשער המלך פ"ח מלולב שהכריע שבמצוה דרבנן לא פטרינן טעה בדבר מצוה. **אכן** באחיזר ח"ג סימן פ"ג כתב דהתוס' בסוכה דף ל"ט כתבו דנענועים אינו אלא שיירי מצוה ואינו מעכב ולחכי לא חשיב טעה בדבר מצוה, ומשמע דאי נענועים היה מעכב היה חשוב כטעה בדבר מצוה, והרי נענועים הוא רק דרבנן ומבואר דגם במצוה דרבנן חשיב טעה בדבר מצוה. **אך** י"ל עוד דאף לדעת הרמב"ם יסוד מצוות ביקור חולים הוא מצוה דאורייתא כמ"ו הרמב"ם בהמשך ההלכה וז"ל אף על פי שכל מצות אלו מדבריהם הרי הן כלל ואהבת לרעך כמוך, כל הדברים שאתה רוצה שיעשו אותם לך אחרים, עשה אתה אותן לאחרים כמ"ו הרמב"ם וצ"ל. ולפ"ז ודאי דיש לדון בנדון ה"ל לפוטרו משום דהוי טעה בדבר מצוה.

יבואר אם במצוה לחבירו יש פטור של טעה בדבר מצוה

אולם יש לדון דבמצוה לחבירו אין פטור של טעה בדבר מצוה, והסברא בזה י"ל דכיון שאין המצוה מוכרחת דאם חבירו ימחול לו ליכא מצוה כלל א"כ אפשר דבזה אין פטור של עוסק במצוה, ולכא' מצינו בזה ראיות לכאן ולכאן, ויבואר אי"ה.

הנה בשבת דף כ"ט ב' תנן המכבה את הנר מפני שהוא מתירא מפני נכרים ומפני ליסטים, מפני רוח רעה, **מפני החולה שישן פטור**. ובגמ' שם פריך על הא דמכבה מפני החולה פטור במאי עסיקא? אי החולה שיש בו סכנה מותר מיבעי ליה, ואי החולה שאין בו סכנה חייב חטאת מיבעי ליה. ולכא' הרי הוא טעה בדבר מצוה דהיי' עוסק במצוה ביקור חולים שמיטל בצורכי החולה ובתוך כך טעה וכיבה את הנר והרי זה טעה בדבר מצוה ואמאי פשיטא להגמ' דחייב, ועמד בזה באור שמוח בפ"א משבת ה"ל ח', וכתב דבמצוה לחבירו אין פטור של טעה בדבר מצוה.

ומצינו עוד בריש שבת במשנה הראשונה בשבת דתנן ארבע יציאות השבת וכו' העני עומד בחוץ ובעל הבית בפנים וכו' וכתב בפ' הרע"ב שם דלחכי נקט הוצאה בלשון עני ועשיר, דאגב אורחיה קמ"ל דמצוה הבאה בעבירה אסורה וחייבין עליה. והקשה בתוס' יו"ט ובח"י חת"ס שם

ח' לענין מתעסק דאין זה אלא פטור מחטאת אבל איסורא עבד, אבל אם הפטור הוא משום דחשיב אנוס אפשר דלא עבד איסור כלל, ויעויין באור שמוח פ"א משבת ה"ח שהקשה אמאי בטעה בדבר מצוה לא מחייבין היכא דנהגו כמו במתעסק יעו"ש.

נשאלתי מאחד שיש לו גמ"ח תרופות, ובשבת ביקשו ממנו תרופה עבור חולה שאין בו סכנה, ובתוך כדי החיפוש אחר התרופה הדליק בשוגג את האור, האם צריך על כך כפרה, דברמ"א בס' ש"ל טע' כ"ז כתב אם עבר וחילל צריך להתענות ארבעים יום שני וחמישי, ולא ישתה ולא יאכל בשר, ויתן במקום חטאת פשיטתם לצדקה, ואם ירצה לפדות התענית, יתן בעד כל יום שנים עשר פשיטתם לצדקה.

הנה בכ"מ בש"ס איתא דטעה בדבר מצוה פטור מחטאת, בפסחים דף ע"ב ב' אמר ר' יוחנן אשתו נדה בעל חייב יבמתו נדה בעל פטור, והיינו משום דכשבעל יבמתו הרי הוא טעה בדבר מצוה ועשה מצוה, ולחכי פטור. וכן בשבת דף קל"ז א' במי שהיו לו שני תינוקות למול אחד למול בערב שבת ואחד למול בשבת ושכח ומל את של ערב שבת בשבת דהוי טעה בדבר מצוה ופטור מחטאת. וא"כ הכא נמי בנדון ה"ל כיון שהיה עוסק במצוות חסד ותוך כדי עיסוקו במצוה טעה ועשה מלאכה ייחשב כטעה בדבר מצוה שפטור מחטאת, ויש לעיין אם כשטעה בדבר מצוה אין זה אלא פטור מחטאת או דלא חשיב איסורא לגביה דהוי כאנוס ואינו צריך כפרה.

יבואר אם גם בהכשר מצוה איכא פטור של טעה בדבר מצוה

אך י"ל אם הא דטעה בדבר מצוה פטור מחטאת הוא גם בטעה בהכשר מצוה, דהא הכא היה עוסק בהכשר מצוה.

ולכא' בגמ' בסוכה מוכח דגם בהכשר מצוה יש פטור של טעה בדבר מצוה, דבמשנה בסוכה דף מ"א ב' איתא רבי יוסי אומר יום טוב הראשון של חג שחל להיות בשבת, ושכח והוציא את הלולב לירשת הרבים פטור, מפני שהוציאיו ברשות. ופירש רש"י שהוציאיו ברשות - ברשות מצוה, שהיה טרוד במצוה ומחשב ועוסק וממהר לעשותה, ומתוך כך טעה ושכח שהוא שבת, וקסבר ר' יוסי טעה בדבר מצוה, ושגג בדבר כרת פטור מקרבן. והרי התם אינו אלא הכשר מצוה ומבואר דגם בהכשר מצוה איכא פטור של טעה בדבר מצוה.

יבואר אם מצוות ביקור חולים הוא מצוה דאורייתא או מצוה מדבריהם

עוד י"ל דאפשר דחשיב הכא רק מצוה מדבריהם, ובמצוה מדבריהם אפשר דאין פטור של טעה בדבר מצוה. דהנה ברמב"ם בהל' אבל פרק י"ד הל' א' כתב וז"ל מצות עשה של דבריהם לכקר חולים וכו'. ומבואר דמצוות ביקור חולים הוי רק מצוה מדבריהם, וא"כ הכא שהיה עוסק להביא תרופה לחולה לכא' הוא בכלל מצוות ביקור חולים שכו' הרמב"ם דהוי רק מצוה עשה מדבריהם, וא"כ י"ל דבזה ליכא פטור של טעה בדבר מצוה כיון דהוי רק מצוה מדבריהם.

י' ברא דטעה בדבר מצוה פטור מחטאת יש לעיין אם זה רק פטור מחטאת אבל איסור עבר, או דהוי כאנוס ולא עבר איסור כלל. ולכא' זה תלוי בטעם הפטור של טעה בדבר מצוה אם הפטור הוא משום דאין דומה לעבירה והכל חטאת שבתורה הקוש' לעבודה זרה, כדאיתא בשבת דף קל"ז או דחשיב כאנוס, דאם הפטור משום דבעי' דומיא דעבודה זרה דלא הוי מצוה אפשר דאין זה אלא פטור מחטאת, וכמו שכו' הגרע"א בתשו'

אך באמת מציינו בזה מחלוקת בראשונים אם עונה ניתנה למחילה, דרביש"א בכתובות דף י"ב כתב והמקדש אשה על מנת שאין לו עליה עונה לא חייל דדבר שאינו של ממון כגון עונה דעצרא גופא הוא ולא ניתן למחילה אינו מחול ולא התנה עמה אלא להפליגה בדברים עכ"ו. וכ"כ בשו"ע אה"ט סי' ל"ח סעי' ה', אבל בריטב"א שם כתב בהענה הוי כממון ויתן למחילה וכ"כ במאירי בב"ב דף קכ"ו ב'.

אבל לכאן' גם לדעת הרשב"א דעונה לא ניתנה למחילה היינו דווקא עונה במשך כל חייה שמקדשה על מנת שאין לו עליה עונה, 'אבל פעם אחת אפשר דגם הרשב"א מודה שניתן למחילה, ואכ"פ הריא דפסחיה קשה לכו"ע.

יבואר אם בהכשר מצוה של בין אדם לחבירו יש פטור של טעה בדבר מצוה

והנה במהרש"א בחידושי אגדות בנדרים (דף מ"א.) כתב 'כי הוי גמיר רבי י"ג אפי' כו' אגמריה לרבי חייה' ז' כו', בכמה דברים קדושים מצוינו מספר הזה י"ג כגון 'ז' מנדותיו של הקדוש ברוך הוא וי"ג אפי' מספר השתורה נדרשת בהם גם הרמב"ם הניח עיקרים כמנין זה וזאת כגון אבותינו כמנין פנים עישי תלמודי כדלעיל שי' משה' ז' פנים היותר עיקרים לקדושה בהם, וכן מספר זה הוא יותר מסוגל לקדושה בכל דבר כגון השבת והשביעית והיובל וספירת ז' שבועות ועוד הרבה במדרשות נאמר שכן גם באלו י"ג פנים שי' ז' פנים היותר מסוגלים לקדושה, וע"ז אגמריה אותן ז' מתחלה לענין חייה וז' אפי' כו'.

והנה מספר י"ג מורה על מספר ד' אחד שאחד בנמ"י, שכל שלשה עמודי עולם התורה ועבודה וגמ"ה הוא מיוסד על ד' אחד, שמספרו י"ג, ולכן התורה נדרשת במ"ג מדות, וי"ג מדות של

וְשִׁמְעֵנִי מִיָּדֶיךָ הָאֵל וְהָאֵל מְנוּחָה מִקֵּדְמוֹת שְׁלֵטִיטָ' אֵל מִלֵּךְ שְׁהוּבָה בְּסַפְרִים מִכְתָּבֵי הָאֵרִי וְז"ל שִׁכְתָּב דְּבִחְנוּכָה מֵאֵרִי וְג' מְכִילִין דְּרַחֲמֵי וְכָל יוֹם מֵאֵרִי אוֹר אֶחָד וְכֵיוֹן ח' מֵאֵרִי הִשְׁתַּחֲוִיתִי הַנּוֹתָרִים, וְכֵן בְּקִרְיַת הַתּוֹרָה קוֹרְאִין בְּיוֹם ה' מִיּוֹם הַשְּׁמִינִי יָחַד עַם זֹאת חֲנֻכַּת הַמִּזְבֵּחַ שֶׁהוּא ח"ג הַכּוֹלֵל הַכֵּל.

לעילוי נשמת הוקר יקרים ר' יוסף בן סטי ז"ל שהיה מאיר פניו לכל אדם נלב"ע ליל שש

יבואר דבהכשר מצוה דרבנן אין פטור של טעה בדבר מצוה

ואפשר עוד דמיונות שבין אדם לחבירו שהם כעונה שהוא חיוב מוגדר שחייב לאשתו בזה שפיר איכא פסור דטעה בדבר מצוה אבל ביקור חולים שהחיוב לראות לעצמי של החולה ואין כאן מעשה מסוים שצריך לעשות לחולה ולא אמרו שכל מה שיעשה עבורו יא כטעה בדבר מצוה וביותר דמיוני אי אלא התוצאה להחיל החלטה בחליו להאי אינו חשוב כטעה בדבר מצוה, וז"ל, וכן קשה ממצות צדקה שחייבתו אותה שם כטעה בדבר מצוה וז"ל.

ממד ממעשי הגויים או הרוצים
מון הדומה לכיעור ששייך
ותם רח"ל ואפ' במקצת.

שמות אלו כמו ולמן או ליבא
לשמות הקודש, ודבוק בשפה
הגויים, ולא ידעו השפה
העברית עצמן מן הגויים, וכדון
התורשים הוא ממוש שאין
נזקקים בו ובתורתו אלא לאלו
ל' י' תברך או מתחדשים
הוא להפריד עצמנו מן כל מי
יעולם אלא יהודי ואהבתו

1. *Journal of the American Medical Association*, 1997; 278: 1039-1044.

[illegible]